

- Beispielhafter Auszug aus der digitalisierten Fassung im Format PDF -

Het gemakkelijk Landleven. III. Deel

P. Nyland

Die Digitalisierung dieses Werkes erfolgte im Rahmen des Projektes BioLib (www.BioLib.de).

Die Bilddateien wurden im Rahmen des Projektes Virtuelle Fachbibliothek Biologie (ViFaBio) durch die [Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg \(Frankfurt am Main\)](http://Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg (Frankfurt am Main)) in das Format PDF überführt, archiviert und zugänglich gemacht.

350. G 37-4R

De
MEDICYN-WINCKEL,
Of Erbaren
H U Y S - H O U D E R :

Zijnde het III. Deel van het

VERMAKELYCK LANDT-LEVEN.

Onderwijfende/ hoe men binnen en buyten de Steden heylfame Medicijnen voor de gebreken van Menschenen Beesten/ sal toe-maken en bereyden.

M E T

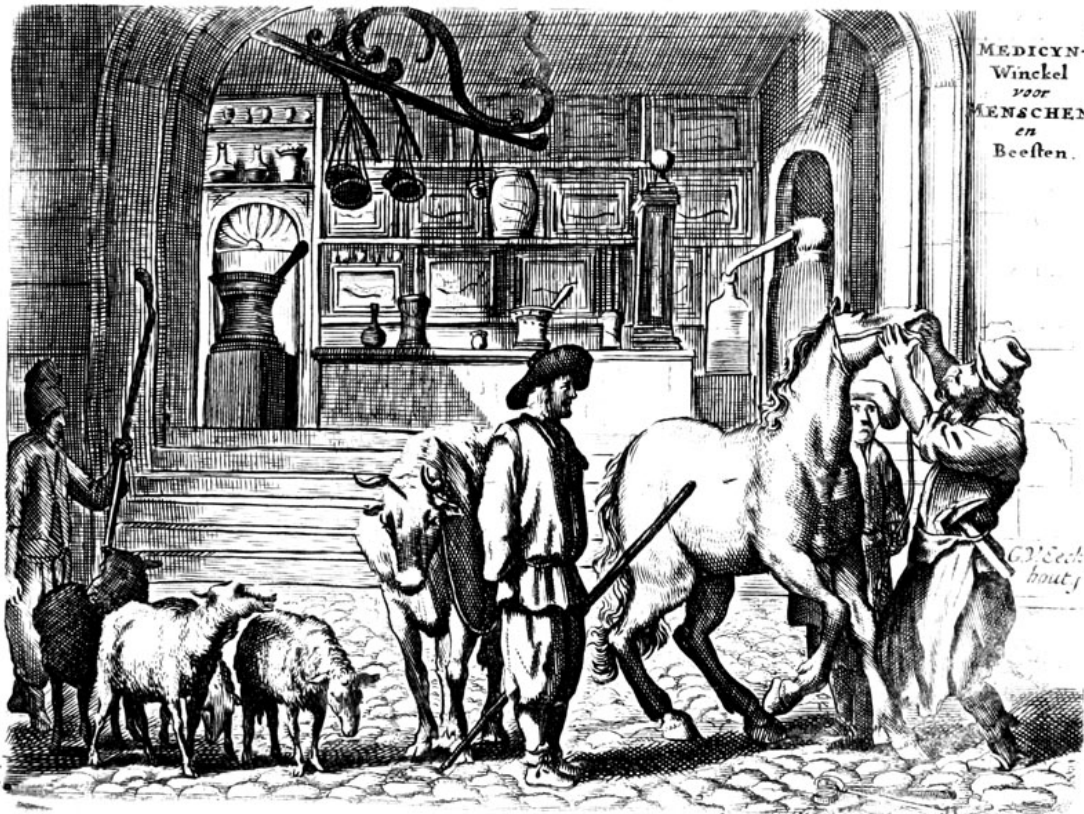
Een Onderrichtinge , hoe uyt verscheyden Bloemen en Kruyden , nutte en wel-ruyckende Wateren, sal kunnen uyttrecken, en distilleren.

Als mede

Den Naerftigen BYEN-HOUDER,

Door P. NYLAND, der Medicijnen Doctor.

Noch is hier achter by-gevoegt Den VERSTANDIGEN KOCK.

Amsterdam, By de Wed. van Muckiel de Groot, en Gijsbert de Groot, tusschea de twee Haerlemmer-sluyfen. Met Privilegie voor 15 Jaren. 1683.

Extract uyt de Privilegie.

DE Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, hebben by Brieven van Oetroy, gedateert den 10 December, 1668. aen **MARCUS DOORNICK**, Boeckverkooper tot Amsterdam, verleent, om alleen te mogen doen Drucken en Verkoopen, voor den tijdt van 15 achter-een-volgende Jaren, een Boeck, genaemt *Het vermakelijck Landt-leven*, bestaende in drie Deelen, eerst, *Den Nederlandtschen Hovenier*, met curieuse Platen verciert, ten tweeden *Den Verstandigen Hovenier*, ende ten derden, **De Medecijn-Winckel**; mitsgaders *de Verstandige Kock*, &c. met verbodt van het selve by yemant anders in geenderhande Talen te mogen Nadrukken of Verkoopen, in 't geheel of ten deele, in groot of kleyn Formaet, op alsielcke poenen en Amenden, als in 't selve Oetroy breeder is begrepen.

Was onderteckent,

J O H A N de W I T T.

Ter Ordonnantie van de Staten,

H E R B. van B E A U M O N T.

Voorz. Privilegie, met alle den aenkleven van dien, hebbe ick ondergeschreven aen **MICHEL de GROOT**, Boeckverkooper, getransporteert en overgedragen. Actum in Amsterdam den 30 Juny 1677.

MARCUS DOORNICK.

V O O R - R E D E N .

At de gesontheit het fundament van alle onse krachten / werkingen / eere / en rijkdommen zy / kan een pdeer of met groot profijt / of met groote schaden / daeghlijcks genoeghsaem bevinden : want het oprecht gebuyck van dit alles / sonder de gesontheit / niet volmaectt bestaen kan / en daerom met recht een verborgen schat gheencmt werdt ; waerom met groote reden den wijzen Socrates si n

Vrienden de gesontheit tot allen tijden wel in acht te nemen / ernstelijck vermaect heeft. Maer nadien wy dickwils buyten en tegen onse wille en meyninge in beelderhande siekten verballen / en met de selve a's een Schip op Zee / dooz een onberwachten storm omgeslingert worden / soo kan ons met recht geen grooter vrientdichap bewesen worden / als wanneer ons in soodanige gebaren de behulpelijcke handt mede gedeelt wordt. En nade-mael wy volgens de uyt-spraeck van den wel-sprekenden Cicero , ten deele vooz ons Vaderlandt / ten deele vooz onse vrienden en Eben-naesten gebooren zijn : Soo heeft het ons goet gedacht / den geenen / die een af-gescheyden en buyten-leben voeren / en daer dooz dickwils van behoorlijcke behulp-middelen in haer siekten ontbloot zijn / met een voozschijft / waer in sy bequame Genees-middelen tot beelderhande Accidenten vinden kunnen / behulpigh / voozdeeligh en dienstigh te zijn. Wy hebben dese Genees-middelen niet met veel zware en moeylijcke bereydingen / die den Apotheekers in de Steden obergelaten moeten werden / bezwaren willen ; maer alleen soodanigen uytgekoosen / die meestendeel een naerstige Hovenier ofte Landtman in zijn Lusthof of Thuyt onderhouden / ofte in 't Wildt by de wegen / op Ackers en in de Velden versamelen / en selfs bereyden kan / de welke / dooz haer sekerheit of oprechtigheit / verssigheit / en gemeenschap met den aert der Inwoonderen / de Uythemische Dzoogen in 't minste niet en wijcken : Maer indien de ghewenschte uytkomsten en werkingen hier op stracks / naer den selven gebuyck niet en komen te volgen / soo en zijn nochtans de selve niet / als onnutte / te verwerpen : want d'oorzaeck daer van niet op de selven / maer op het zwacke en weynigh ontrent de siekten erbaren oordeel / als mede de weder-spannigheit der Accidenten / te leggen is / en in soodanigh geval sal het nutste en sekerste zijn / met eerster gelegentheit met wijfere / en in de Geneeskunst erbarene Mannen / sich te beraden / op dat niet het quaet / dooz langheit van tijdt te diep ingewortelt zijnde / onoverwinnelijck de overhandt behouden / en alsoo de gewisse doodt met sich sleepen mochte.

De
M E D I C Y N - W I N C K E L,

Of Erbaren
H U Y S - H O U D E R,

O N D E R W Y S E N D E

Hoe men heplsame Medicijnen voor Menschen bereyden sal.

H E T I. C A P I T T E L.

Van de Purgeerende Genees-middelen.

HEn van de voornaemste grond-regulen in de Genees-konst is dese / te weten: De oorzaak van de siechte wech-genomen zijnde / komt die van selfs te cefseren en op te houden; waerom het in verscheyde toevallen noodigh is / het lichaem te voren / dooz purgeerende middelen of ten ader te laten / te ontlasten / eer dat de ongezeimpertheit der siechte dooz besondere behulp-middelen kan wech-genomen werden: en op dat in desen deele de ver-afgelegen Landt-man niet onboozsien en zy / sulken wy eenige in 't aensien geringe / doch in der daet nutte purgeerende en superende Genees-middelen / soo wel van boven dooz 't braken / als van onderen dooz den stoel-ganck / de quade en overtollige vochtigheden upt-werpende / vooz-schrijven.

Om te doen Braken.

Neemt 8 / 9 / of 10 bladeren van Haselwortel of Mans-ooren, stootse in een steene Moztier / daer by doende een half muetsen Spaensche of Fransche Wijn, wringht het dooz een doekse / en geeft het nuchteren te dzincken. Om de werckinge des selve te bezonderen / kan men een wuertje daer na / een goede dzonk gebottert bier daer op dzincken.

Een ander.

Neemt upt-geperst sap van Mans-ooren bladeren drie quintijn / of drie vierendeel van een loot / witte Wijn een half muetsen /

Azijn en Honingh te samen gesmolten een loot / vermengt het te samen en geeft het in.

Een ander.

Neemt af-geschraepte schillen van Radijls twee loot / wortel van Mans-ooren een vierendeel loots / zaet van Melde twee vierendeel loots / de Bloem-toppen van Dil, bloemen van Genista of Brem van elckx sooveel men tusschen drie vingeren behouden kan: koocht dit te samen in Mede- of Honingh-water tot een muetsen nat / dit dooz een doeck sghewrongen zijnde / doet'er een loot Azijn met Honing gesmolten daer by.

Een ander.

Neemt van de opwaerts afgeschraepte middelste of groene Vlier-bast 4 loot / koocht die in Soete-melck / dzucht het upt / en geeft et te dzincken.

Een ander.

Neemt gedzooghde Bladeren van Gratiola of Godts-genade een half of gheheel loot / weclitse en koochtse in Wijn of Blesch-sop / en doet het dooz een doeck.

Om de Gal door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt gepulveriseerde Rhabarber een vierendeel loots / bereyde Wijn-steen een half vierendeel loots / vermengt dit te samen / en neemt het met Bier of Blesch-sop in.

Een

Een ander.

Neemt Manna twee of vier loot / smelt dit in dun met Wittebroot gezoden karnemelck / en gebuyckit het op een reys. Of neemt Aloë een derde part van een vierendeel loots des avonts vooz of na den avont maectijt in / en het sal u in de volgende dagh soetelijck purgeren.

Om slijm en waterachtige vochtigheden door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt Mechoacan of Jalappe een vierendeel loots met Bier of Wleesch-sop in.

Een ander.

Neemt Gratiola of Gods-genade een loot / Zee-winde of Soudanel een vierendeel loots / Anijs-zaet een half loot / Rosijnen daer de hernen uyt gedaen zijn een loot / koocht dit te samen in Wijn tot een musjen nat / dit werckt van onderen en van boven.

Om Melancholijcke of aengebrande vochtigheden door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt Sene-bladeren een loot / gek neust

Anijs-zaedt soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan / weeckt en koocht die op in Druym-sop / om in een reys in te nemen.

Een ander.

Neemt Sene-bladeren twee loot / Citroen-zaedt, Venckel-zaedt van elck een vierendeel loots / Tamarinde een loot / hanght dit in een sacken in Bier / 't purgeert gemackelijck / daer mede men veel vierigheyt de ouden en jonge kinder en kan af-setten.

Om open Lijf te houden.

Is een gemeen middel een Druym-sopse / booznamentlijck als daer Sene-bladeren in geweeckt of gekoocht zijn. Andere eeten alleen gestoofde St. Catrijne Pruymen.

Een Mey-dranck om het Bloet te suyveren.

Neemt Duyve-kervel, en wilde Cichorey met de Woxtel / Suring van elck een handt vol / Sene-bladeren anderhalf loot / Anijs-zaedt een vierendeel loots : koocht dit in een pint soete Wijn tot dat het derden-deel verzoden is / gebuyckit hier van het derden-deel vooz een reys.

H E T II. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van 't Hoofst.

Om 't Hayr te doen groeyen.

Neeft affche van Averuyt, maect hier van met het afziedsel van hee selve kruydt een looge / wijft eerst de plaets met een routwe doeck / en slooft of bevochtigt de plaets daer ghy het Hayz wilt doen groeyen / diuwilg met dese looge.

Om 't Hayr te verdrijven en doen uytvallen.

Merren Eperen met Wijn vermenght en opgesmeert / maect 't Hayz los en doet het upevallen / als mede 't sap van de Wesfen van de witten Wijngaert of Bryonie, en sap van alle geslachteu van Wolfs-melck.

Voor seere Hoofden.

Neemt bladeren van Wilgen-boomen, van Glas-kruydt, van Witte Biet, van Wicken; koocht dit op in schoon water / en na dat het Hoofst hier mede getwassen is / smeert daer op de navolgende zalf: Neemt Swavel een loot / Spaense Seep twee loot / maect dit met sap van Glas-kruydt of Parietaria tot een dun Salsjen. Of Sevenboom gepulveriseert / met boom gemenght en op 't Hoofst gesmeert. De Praecipitaet-salf werdt hier toe mede veel van de gemee- ne Lupden gebuyckit / hoe wel het beter waer dat sy wat voozsichtiger te werck gingen, booznamentlijck in jonge kindereu /

wiens Deekeneel noch niet genuegh gestoten of verhart is: voor de welken dit volgende veel bequamer is: Neemt 4 doren van Eperen / Berchens-reusel / Carpentijn van elckis twee loot / laet die te samen smelten / en roert het wel onder een.

Voor korsten op de Kinder hoofden.

Neemt gestoten Myrrhen, Irias en swarte Nies-wortel, van elck een derde part van een vierendeel loots / Olie van Eperen een loot / besmeert hier mede het hooft.

Voor Luysen en Netten op 't Hooft.

Stropt tusschen het Hay gepulveriseerde Coculus, of Staphisagrien zaet, of Drogen Præcipitaet.

Om de Herffenen door 't Niesen te suyveren.

Neemt Nardus-zaet, Roofmarijn, fijne Majoleyn, Tabacks-bladeren, van elckis een half quintijn of een half vierendeel loots / witte Nies-wortel een derde part van een vierendeel loots / met eben soo veel Maybloemtjens, stoot dit te samen tot een fijn poeyer / en haelt het in de Neus-gaten op.

Een ander.

Neemt sap van Wijnruyt en Majoleyn, van elckis een half loot / Vlier-azijn een vierendeel loots / gepulveriseerde witte Nies-wortel tien greyn / mengt die onder malhanderen / en haelt hier van een wepnigh in de Neus-gaten op.

Om Hooft-pijn uyt koude te verdrijven.

Neemt Camille-bloemen, Genever-beffen, Wijnruyt, Majoleyn van elckis een handt vol / die kleyn gesneden / maect hier van een sackje / 't welck met steecken doornaept is / ziedt dit eben op in Wijn / en legt het op 't Hooft.

Een ander.

Neemt een gepulveriseerde Notemulcaet of twee / maect het heet in een pan / en legt het tusschen een graen papier op het Hooft.

Een ander.

Neemt uyt-geparsten Olie van Notemulcaet anderhalf vierendeel loots / gedistilleerde Olie van Salie, van Barnsteen, van Majoleyn van elckis tien droppelen / en bestrijckt hier mede de slapen van 't Hooft.

Om Hooft-pijn uyt hitte te verdrijven.

Neemt Hoosen-water vier loot / Hoosen-olie twee loot / Hoosen-azijn een loot / laet dit met doecken om 't Dooz hooft.

Een ander.

Neemt de kiernen van Karffen, van Perfiken, wit Maenbollen-zaedt van elckis een loot / stoot dit in de Moztier / doet daer by Hoose-water / Weegbree-water / van elckis ses loot / winght dit dooz een doeck / op dat het gelijk een Melckje wordt / doet hier by Hoosen-azijn een loot / en gebzuycht het als 't voorgeaende.

Een ander.

Neemt Garsten-meel twee loot / wit Maenbollen-zaedt drie vierendeel loots / Roode-roosen of Padt-roosen bladeren een vierendeel loots of quintijn / maect hier van met Roosen-azijn een papken / en bindt het voor 't Doozhooft.

Een ander.

Neemt Garsten-meel twee loot / Roode-roosen een half loot / sap van Huys-loock soo veel van nooden is / maect hier van een papken als het voorgeaende.

Om brandt in heete Siekten uyt het Hooft te trekken.

Gen Seelt / of een Pepel-haringh / of jonge Kuyckens / of een Dypf opgespouwen / en onder de voeten gebonden.

Een ander.

Neemt Wijnruyt, Honts-draf van elckis een handt vol / Sout soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan / Suur-deegh soo veel genoegh is / stoot dit met wat Wijn / en maect hier van koecken om onder de voeten te binden.

Voor

Voor Catharnen en Sinckingen.

Neemt Majoleyn, Salie, Betonie, Roofmarijn, van elckx een halve handt vol / Nardus-zaet een half loot / Notemuscaet een vierendeel loots / stoot dit tot poeper / en maect hier van een sackje met Booin-wol gebult / en met wijde steken doornacyt / om op 't Hooft te leggen.

Een ander.

Neemt een stukje of twee Wieroock, sloekt het op des avondts als ghy te bedde gaet / en beroecht uw' nacht-goet met Matick, Wieroock, en Barn-steen.

Om slaep te verwecken.

Neemt een gedrooghde Maenbol, koockt die in Bier / en geeft het te dinccken. Of neemt Comcommer, Pompoen, Meloen, en Citrullen-zaet van elckx twee vierendeel loots / wit Maenbollen-zaet een loot / Latouw-zaedt een vierendeels loots / stoot dit in een Mortier / doet hier by een half pint gekookt Gersten-water / en wringt dit door een doeck / en 't sal een wit Melckje schijnen te zijn / maect dit soet met Supker of Suroop van Maenbollen, en gebzupcht het.

Voor Ydelhoofdighyt.

Neemt Hennip-zaet vier handen vol / koockt het in Roosen- en Lavendel-water van elckx een mutsien / witte Wijn anderhalf mutsien / stoot dit daer na tot een papken / en leght het tusschen twee doecken op 't Hooft.

Een ander.

Neemt een halfs- of Schapen-longh / warm wyt het Beest getrocken / en om het Hooft gebonden. Oock kan hier dienstigh tegen gebzupcht worden het geene wy tegen de Hooft-pijn wyt hitte ontstaen / voorgeschreven hebben.

Voor duyfelingh in 't Hooft.

Neemt Conserf van Roofmarijn, Betonie, Majoleyn van elckx een loot, geconfijte Gember twee vierendeel loots / menght dit

te samen / en gebzupcht hier van 's morgens nuchteren de groote van een Notemuscaet.

Een ander, indien het van dampen, die uyt de Maegh opklimmen, ontstaet.

Neemt Meester-wortel, Pionien-wortel, Calmus-wortel van elckx twee vierendeel loots / Roomte Alfem, Carduus Benedictus, Betonie van elckx een halve handt vol / gebzupcht Stael een loot / Rhabarber twee vierendeel loots / Aloë anderhalf vierendeel loots. Doet dit te samen in een sackje / en hanght het in een kanne Wijn / en dincckt hier van nuchteren een roemertje vol / het houdt met eenen open lijf.

Voor beroertheyt of Popelzy.

Indien pemandt door dese seer hebige sieckte wordt aengetast / sal men hem sijn Armen en Beenen hart wrijven / een sterke Clister laten setten / en daer op doen Ader-laten / in de Neus sal men het Niespoeper / boven om de Herffenen te supberen voorgeschreven / in-blasen / de slayen van 't Hooft en onder de Neus met gedistilleerde Olie van Barn-steen of Wijnruyt bestrijcken / en indien hy vets inzwelgen kan / een lepel vol van het bereyde Genever-water in-geven. Daer na wederom tot sijn selve gekomen / sal men hem purgeren / en daer op het volgende gebzupcken laten: Neemt Pionien-wortel, Meester-wortel, Alant van elckx een loot / Calmus twee vierendeel loots / bladeren van Betonie, Roofmarijn, Majoleyn van elckx een handt vol / zaedt van Pionien een half loot / Lavendel-bloemen, May-bloemen van elckx soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan / Corinthen vier loot / koockt dit te samen in Woningh-water tot een pint nats. Hier toe dienen oock de Conserven van Roofmarijn, Betonie, Majoleyn, water van May-bloemen met Wijn gedistilleert.

Voor beroertheyt in de Tongh.

Neemt een Notemuscaet, Mostert-zaet drie quintijn / Gember een quintijn / of vierendeel

rendeel loots / dit grof gestooten zijnde / koocht het in Wijn en spoelt de Mondt hier mede.

Voor Lammigheyt die na de Beroertheyt komt.

Neemt Lavendel-bloemen een handt vol / Bevergeyl een vierendeel loots / giet hier op een pintje van de beste Genever-water, laet dit staen weecken in de Son / hier van geeft den Siecken alle morgen een lepel vol / en baedt of stooft de geraeckte Leden met het volgende badt : Neemt de wortelen van Barnde-netelen vier handen vol / bladeren van Velt-cypres vier handen vol / Salie, Wijn-ruyt, Roofmarijn, Bakelaer, van elcx een handt vol / Genever-besien anderhalben handt vol. koocht dit in water / daer na besmeertse met de volgende Salbe : Neemt Olie van Laurier-bayen en Nardus-zaet van elchs twee loot / Gansse-vet, Olie van Vossen van elcx een loot / Olie van Tarpentijn twee quintijn / menght dit onder een / ofte neemt Roofmarijn, Majoleyn, Kruysemunt, wilde Munt, Seven-boom, Salie van elcx een handt vol / koocht dit te samen in Boom-olie / en doet hier by Klauwen-smect / en wzinght het daer na dooz den doecht.

Voor de Vallende-sieckte.

Neemt een goet deel zwarte Kriecken, stoot de kernen aen stukken / en distilleert hier van een Water / hier toe dient oock Linden-bloeyfel, May-bloemen, en Hysoop-water met Sproop van Pionien-bloemen vermenghet.

Een ander.

Neemt sap van groene Tabaks-bladeren, en koocht hier van met Honingh een Sproop / en gebzupcht het met Pionien-water.

Een ander.

Neemt een handt vol Pauwen-dreck, ziedt het op een pint Wijn / en geeft dit in drie repfen te gebzupcken / te weten : Na de overbal van het accident. Ten tweeden /

indien men de selve wederom goboelt of voor de selve bebzeeft is. En ten derden / een uur na den tweeden overbal.

Een genees-middel voor de vallende-sieckte, 't welck den Koningh van Denemarcken toegeschreven wordt.

Neemt gebzandt Beckeneel van een Mensch een vierendeel loots / Elants-klauw een half quintijn of half vierendeel loots / drie Pionien-zaden, maecht hier van een Poepcr / en geeft het den Siecken drie dagen achter een nuchteren met Lavendel-water in.

Voor Stuypen en Tormijnen van kleyne Kinderen.

Neemt Pionien-wortel, Pionien-zaedt, van elchs twintigh greyn / Irias-wortel, Elans-klauw van elchs tien greyn / Saffraen vier greyn / geeft hier van tien greyn met Vrouwen-zogh of Pionien-water in. Sommige versekereren dat de kinderen geen Stuppen onderwozpen sullen zijn / indien mensse soo haest als sy geboren zijn met dese Wijn af-wast : Neemt Pionien-wortel ses loot / Bevergeyl een half vierendeel loots / ziedt dit in soo veel Wijn als van nooden sal zijn. Daer-en-boven zijn de gedistilleerde Wateren / die wy tegen de vallende Sieckte goet te zijn gesept hebben / oock dienstigh om de Stuppen der jonge kinderen te genesen.

Een ander.

Neemt Theriakel een vierendeel loots / Pionien-wortel sijn gestooten een half vierendeel loots / Olie van Foelie tien greyn / vermengt dit te samen / ende bestrijcht hier mede de kolck van 't Herte / de slaep van het Hooft / en onder de Neus-gaten.

Voor sware Fantasien.

Hier toe is nut Confilie de Greyn in Wijn gezoden en gedzoncken / als mede de Conserben van Bornagie en Buglos-bloemen.

Om Vlecken en Malen in 't aengesicht te verdrijven.

Neemt Borax, smelt die in Weeghbre en Boo-

Soonen-bloepsel-water / doet hier by een weynigh Olie van Wijn-steen / of neemt de versche wortel van Salomons Zegel, stoot hem / en strijckt hem op de plecken.

Om roode Puyften en Puckelen in 't Aengeficht te verdrijven.

Koockt Hysoop in Wijn / en wascht het aengesicht daer mede / ofte neemt een half loot Campher, twee loot Salarmoniac, dit wel gepulveriseert in een glas gedaen / en Roofe-water daer op gegoten / dat het een vinger byet bedeckt is / stopt het glas dicht toe / en laet het in de Son droogen / byeckit het glas / en doet by het voorszeyde gedroogde / een half loot Loot-wit / en wrijft dit alles met Boom-olie, en strijkt het op de Puyften / en wascht het daer na met de voorszeyde Wijn af.

Een expert water voor roode Puyften en Puckelen in 't Aengesicht.

Neemt by-na rijpe Aerdt-besien een pondt / twee suere Appelen, wortel van Water-patientie, dat aen de kanten van de Sloten veel wast / ses loot / versche Roofe-bladeren een halve handt vol / Sueringh, Weegbree-bladeren van elckis een handt vol / Geyten-melck een mengelen / 't wit

van thien Eyeren, Aluyn twee loot / Campher, Wierroock van elckis een vierendeel loots / menght dit te samen / en distilleert hier van een Water / waer mede men het aengesicht dickwils betten en wasschen sal.

Voor Roodigheyt, Puyften, en Jeucksel in 't Aengesicht.

Neemt het binnenste uyt een Citroen, ziedt dit op met gesmolten Berckens-reusel / wrijght het dooz een doeck / laet hier in een weynig wit Was smelten / van het vuur ghenomen / en als het begint te stolcken / roert daer onder een half loot Salarmoniac.

Om de ruydige en rauwe Huyt in 't Aengesicht te verbeteren.

Neemt Harte-bet / smelt 'et op schoon water / daer afgenomen zijnde / doet 'er by gepulveriseerde Borax, Vernis, en gewasschen Loot-wit soo veel van nooden is / en maect hier van een Salsje.

Om Lidtekens uyt het Aengesicht wech te nemen.

Neemt Rinse-harst, smelt 'et met een weynigh Tarpentijn, roert hier onder gepulveriseerde Gom-tragant soo veel tot dat het als een Pleyster wordt / smeert het op een doeck / en legt het op de Lidt-tekens.

H E T III. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Oogen.

Om het swacke Gesicht te verstercken.

Neemt Wortel van Alant, van Venckel van elckis een loot / bladeren van Oogen-troost een handt vol / Betonie, Yser-kruydt van elckis een halve handt vol Venckelzaedt, Genever-besien van elckis en half loot / maect hier van een sachtje / en hangt het in Wijn / waer van men somtijds drincken moet.

Een ander.

Snijdt een struyck van Venckel onder een lidt af / en haelt met een Zooz het pit

uyt de struyck / die in de grondt vast is / tot aen het volgende lidt / vult het wederom met Supcher / en stopt boven het gat met een Venckel-struyck wederom toe / laet dit een dagh of twee soo staen / tot dat de Supcher gesmolten is / dat ghy als dan in de Oogen sult doen.

Een 'ander.

Neemt een warm Carwen-bzoodt / sijdt het in 't midden dooz / siropt hier op Karni-zaedt, en houdt dit soo warm tegen de Oogen.

¶

Een.

Een ander.

Neemt Sap van Venckel twaelf loot / van Wijn-ruyt ses loot / supbere Honingh vier loot / set dit in een glas in de Son / en gebuyckel daer na het kilare tot een Oogh water.

Voor ontstekinge, pijn en roodigheyt der Oogen.

Het Lichaem met Sene-bladeren gesuybert zijnde / sal men een Ader laten openen / en daer op dese remedien ghebruycken : Neemt Roos-water, Vrouwen-melck, twit van een versch Ey wel geklopt en dooz gedaen / maect hier van een Oogh-water. Bindt vooz het Doozhoofst gestoten bladeren van Braem-besien, ofte het volgende: Neemt Endivie een hant vol / Garste-meel een loot / wit van een Ey en een wepnigh Azijn / stoot en kneust dit te samen.

Een ander.

Neemt kernen van Quee-peeren, en weect die in Rooft-water, het is een seer bequaem en gemeen Oogh-water.

Voor Vliessen en Vlecken op de Oogen.

Neemt sap van groote Tabacks-bladeren, en versche May-boter, koocht dit een wepnigh te samen / besmeert hier mede uytwendigh de Oogen / het bijt wel eerst een wepnigh in de Oogen / maer 't gaet haest wederom over.

Een ander.

Neemt Suycker-kandy een quintijn of vierendeel loots / bereyde Tutia een half vierendeel loots / Zee-schuym twintigh grepn / witte Vitriool thien grepn / stoot dit tot een heel fijn Doeyer / en blaest het met een schafje in de Oogen.

Voor seere druppende Oogen.

Neemt Tutia en Aloë van elckis twintigh grepn / Venckel-water een half mitsjen / maect hier van een Oogh-water.

Voor sinckingen die op de Oogen neder-vallen.

Neemt Salie, Lavendel-bloemen, van elckis een handt vol / Wijn-azijn een half pintje / koocht dit in een toe-gedeckten pot tot de helft / neemt dese Azijn dickwils warm in den monde. Hier toe kan men oock het kuffentje / 't welck wy tegen de Catarnen vooz-geschreven hebben / op het Hoofst dragen.

Voor blaeuw geflagen, gevallen of gestooten Oogen.

Neemt ghepulveriseert Comijn-zaedt, maect hier van een papken met Vrouwen-melck, en legt het tusschen twee doecken op de Oogen / daer na neemt droogen Hyfop, doet 'et in een sachje / koocht het in water / en bet hier mede dickwils de Oogen.

H E T I V. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Ooren.

Voor pijn in de Ooren.

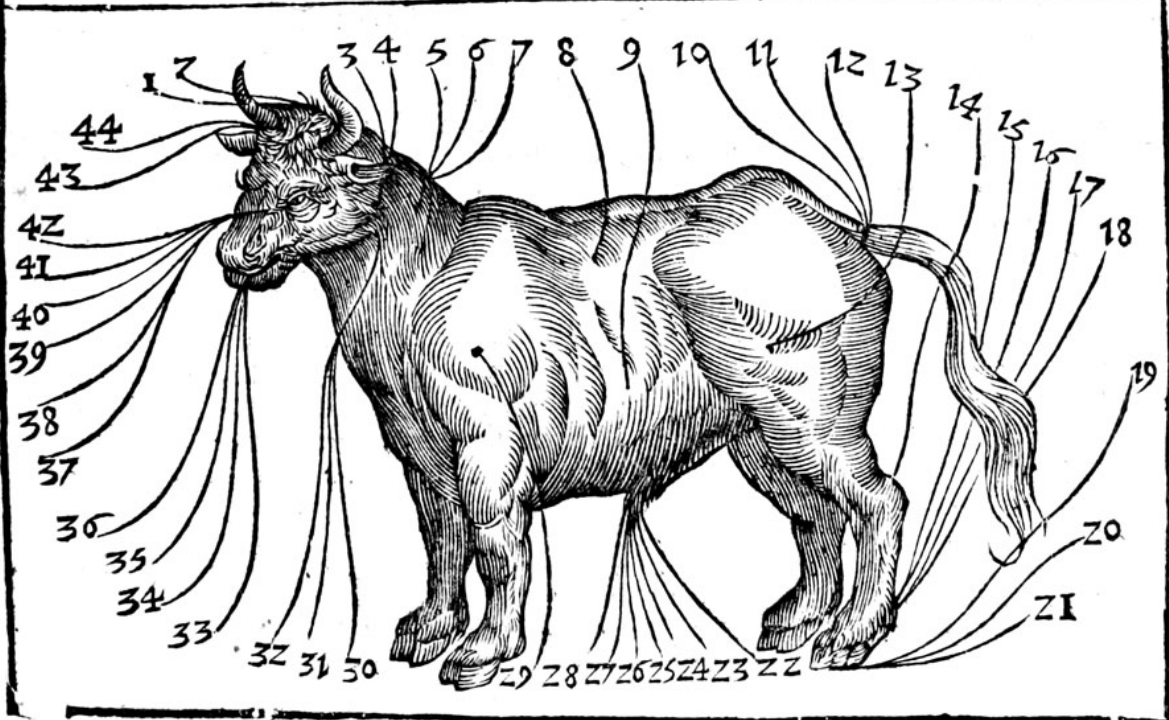
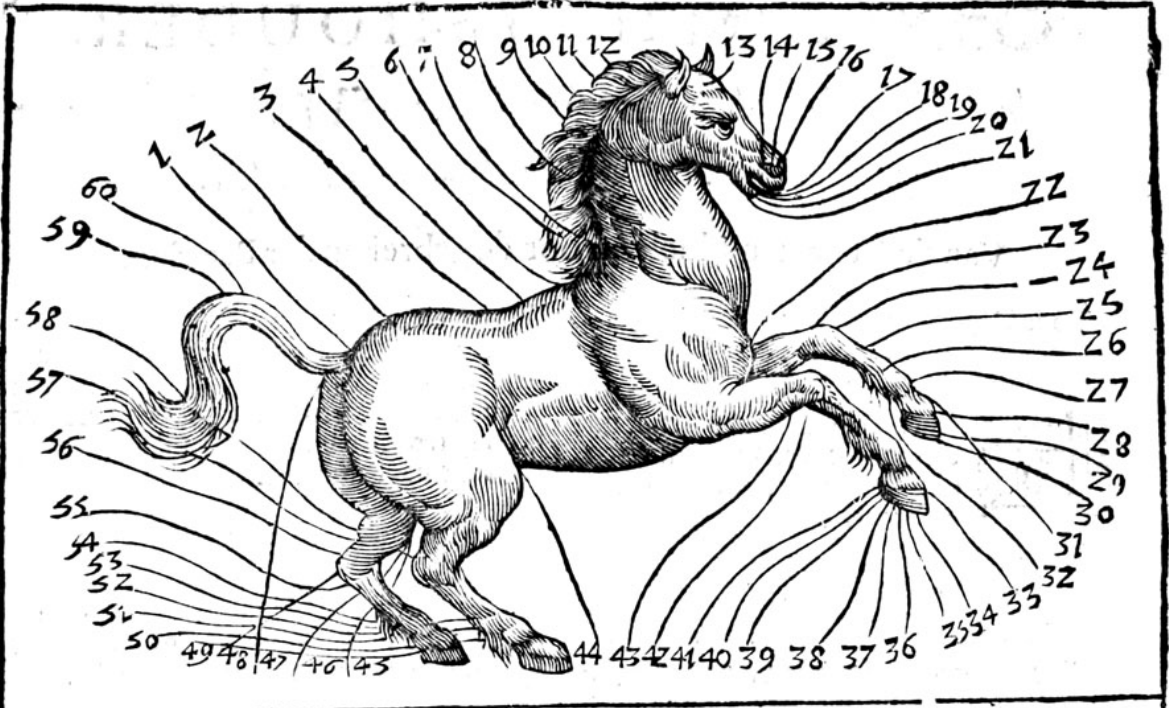
Neemt Roofmarijn-bloemen, zied die op in Wijn / Roos-olie, en Olie van bittere Amandelen, of Knofloock in Booin-olie gezoden en in 't Ooz gedruypt / en met Catoen dicht toe gestopt. Indien de pijn seer hevig is / en uyt hitte ontstaet / neemt Vrouwe-melck, Olie van Rooien, sap van Kees-kruyt, en 't wit

van een Ey, roert dit wel onder een / en gebuyckel het.

Voor de doofheyt en 't zuysen der Ooren.

Neemt Venckel-water, Karui-water van elckis een loot / vooz-loop van Genever-water twee vierendeel loots / mengt het en druypt het in de Ooren. Het warm Carwen-bzoodt met Karui-zaedt om het gesicht te

... und die nächsten 10 Seiten ...
... and the next 10 pages ...

Den Erbaren HUYSHOUDER.

Onderwijsende, hoe men heylsame Medicijnen voor de gebreken der Beesten bereyden sal.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Paerden.

Voor Oogen der Paerden, daer in geslagen of getteken is.

Hier toe sal men het Oogh met warme Wijn wassen ende met versch Hoender vet besmeeren / ende daer na krupen van Wittebroot met Wijn / tot een papken gemaect / op-leggen / ende de Hoofst-ader openen.

Voor groote Hoofst-pijn der Paerden.

De ken-teekenen hier van zijn / wanneer veel water uyt het Hoofst druypt / de Ooren slap hangen / en de Hals en 't Hoofst zwaer en nederhangend is. Hier tegen sal men het volgende gebuycken: Neemt kleyn gesnede Juffrou-merck, Latou, en versch gesneden Stroo / mengt dit onder het voeder.

Voor verkoutheyt der Paerden.

Als een Paert verkout is / sal men het op een warme plaetse stallen / en wel warm toe-decken / en dan soo geeft hem Fenegriek-zaedt onder sijn kroon te eeten / en lauwe Soete-melck te dzyinken.

Voor de Vijver der Paerden.

De ken-teekenen hier van zijn / dat het Paert seer zweet / ja al stontt het stille / en komen sy te leggen / soo zijn sy seer in perijckel van te sterben. Om dit te helpen / soo wrijft en strijcht het Paerts Kaecke-been / en doet het ader-laten onderwaerts de Ooren / en opent met een Olijm de hardigheyt / die / gelijk een witte zenuwe is / in de lenghte / treckt'er

dit wit vleesch uyt / en strijcht daer Sout in / en leght'er dese pap op: Neemt Harst drie loot / Garste-meel ses loot / koocht dit in roode Wijn tot een pap / en verbindt het bozders met wicken in water / Olie / en Sout nat gemaect.

Voor schellen en vlieten der Oogen.

Neemt sap van Hondts-draf, van stinkende Gouwe, Wijn van elckseben veel / en doet dit in de Oogen: of gebuyckt Salarmoniac met Honingh vermenght.

Voor pijn en swellinge in de Keel der Paerden.

Neemt ouden Oly twee pint / Wijn een half pint / Parey-bollen, Vijgen van elckse negen / weecht dit te samen / en zied het een reys of twee op / doo? gewoongen zynde / doet'er by Salpeter en Sout soo veel genoegh is / en giet hier van een half pint seffens in de Hals van 't Paert.

Om Paerden te helpen van de Tant-stoel.

Alle het Tandt-vleesch dat gezwollen is / sal men met een Olijm op-snyden / te weten drie of vier gaten daer in makende / en laet het wel bloeden / ende daer na met Wijn-azijn wrijven.

Om Paerden te genesen die van binnen gequetit zijn.

Neemt een Hondt, wilt hem / en doet het ingewant wech / en zied hem in een ketel met veel water / en geeft dit water te dzyinken.

Voor

Voor bloedt-piffen.

Neemt Bloem van Carwen-meel / en warme Soete melck / geeft dit te drinken.

Indien het Paert niet stallen kan.

Neemt een pint Wijn / 't wit van tien Eperen / ghestooten Looch, geeft dit te drinken : of neemt alleen sap van roode Kool met Wijn vermenght.

Voor 't geswollen Gemacht.

Neemt Bloem van Carwen-meel / Wijn-moer / Verckens-reusel / menght dit te samen / en besmeert het Gemacht daer mede.

Voor een dempigh Paert.

Neemt Galiga, Gember, Kruydt-nagelen, Comijn-zaet, Venckel-zaet van elckis een loot / twee Eperen / Safferaen twintigh greyn / menght dit met een half pintje Wijn / giet dit in de Hals / het Hoofst lange tijdt om hoogh houdende.

Voor Hoest en Kuchten der Paerden.

Neemt Fenegriek, Lijn-zaet van elckis een vierendeel / Soet-hout, Gomme-dragant, Wierroock, Suycker, Linsen van elckis twee loot / stoot dit tot een grof poeyer / en menght het onder het Voeder / of koocht een handt vol hier van in water / en geeft het te drinken.

Voor verlooren Eetens-luft.

Als dan sal men de Mondt met Azijn en Sout wel wasschen en schoon maken.

Voor de gequetste of seere Rugh der Paerden.

Neemt de zenuwen van een Hondt, Oester-schelpen, Hoender-dreck; dit silt ghy te samen mengen en branden tot asche / waseht het Seer eerst met warme Azijn / en stroyt'er het gebzande poeyer

op. Ende als 't Paert op den Rugh gequetst is / van de Zadel / leght het op met Werck in wit van Eperen nat gemaect / ende daer na silt ghy met Hoender-vet besmeeren.

Voor de Krappen.

Ma dat het Hapz af-geshoren is / sal men het smeeren met Mostaert en Honingh / daer na gebzuyckte oude schoenen tot poeyer verbrant / Koper-root soo veel genoegh is / en maect met oude Verckens-reusel een salf / hier mede bestrijcke 's mozzens en 's abouts.

Voor de Gallen.

Neemt Kaerden, Riet en Brande-netels, stamp dit in een Moztier / en maect het warm in een pan / en leght het heet daer op / laet dit een geheele nacht leggen / des morgens waseht het met Pisse / ende als ghy dit snijden wilt / en geopen hebbede / supght door een spuyte van een Dier-pijp / al het geene in de Galle is / en smeert'er het nabolgende in : Neemt Kappoenc-vet, Honingh / en Olie van Lauwerier, ghebzuyck dit tot dat het genesen is / wel toe siende / dat'er geen water aen en komt binnen de tijdt dat het open is.

Voor geswollen Beenen der Paerden.

Neemt oude gesouten Reusel / Dialthea-salf en Lijn-olie, maect hier van een salf.

Voor quade Hoorens aen der Paerden Voeten.

Neemt Peck, Harst en Teer van elckis een half pont / Tarpentijn een vierendeel ponts / dit is goet booz quade Hoorns.

Als een Paert vernagelt is.

Moet men de Nagel wt trecken / en tot het Bloet snijden / of tot in 't Bleeft schoon maken / en gesmolten Swavel daer in druppen.

Van

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Ossen en Koeyen.

Voor de Kegel-tanden der Koeyen.

Als een Koe gebreect heeft aen de Kegel-tanden / datse haer zwellen / soo en kan dat Beest niet eten / dan sal men hem de Mondt open doen / en snijden hem de Kegel-tanden / die gezwollen zijn / wat af / en bestrijckte met Sout / soo vergaet dat gebreect.

Voor Gewel aen de Koeyen of Ossen.

Daer tegen sal men die in de Ooren snijden / en wijben die datse bloeden : ende soo het dan niet beteren wil / soo sal men de Staert op-heffen / ende snijden daer in een binger breet van het lijf / en men sal haer Theriakel in geven.

Voor Buyck-pijn van Ossen en Koeyen.

De ken-tekenen zijn / dat sy gaen leggen / en staen terstont weder op / en schabben met de voeten: dan sulc ghy nemen dun Bier / en slaen daer in een handt vol Sout / dat het schuynt / en dat schuynt sal men af doen / en gieten 't haer in de keel / tot drie-mael toe : of geeft Theriakel met Wijn te dinccken.

Voor het Hoesten en Kuchen.

Neemt Longen-Kruydt , Hyfoop van elcks twee handen vol / koockt dit in Water / en geeft het in / of neemt sap van Parey met Olie van Olijven.

Een ander.

Neemt groene Byvoet vier handen vol / stoot die kleyn / en drückt met Water het sap uyt / die sal men seven dagen achter een in geven.

Voor de Koorts van Ossen en Koeyen.

De ken-teekenen hier van zijn / dat het Beest niet eten wil / de oogen druppen / en

staen hol in 't hooft : hier tegen sal men het Beest op stal setten / en onder het Gras Wijngaerts-bladeren mengen / ende de Ooren snijden datse bloeden.

Voor Bloet-pissen van Ossen en Koeyen.

Neemt Geers , Hennip-zaet van elcks ses loot / Theriakel twee loot / koockt dit in twee pinten Wijn / en geeft het in : of neemt Weeghbree-sap met Olie van Olijven.

Voor Ossen en Koeyen die niet pissen kunnen.

Neemt Honingh / Olie en Wijn / t'samen gesoden / en drie morgens vervolgens in gegeven.

Voor Sinckinge en Snotterigheyt.

De ken-teekenen hier van zijn / wanneer de Oogen loopen / en sy geen eet-lust en hebben / en de Ooren laten hangen ; als dan wascht de Mondt met Thijm, gesoden in witte Wijn : of wijst de Mondt met Loock en Sout / en wascht die daer na met Wijn.

Voor Ossen of Koeyen die seerigh zijn tusschen de klauwen.

Hier tegen sal men Schapen-ongel smelten / en gieten dat daer soo warm op als sy het lijden konnen / en napen dan daer een lap om / en men sal 't oock eens of tweemaels daeghs wassen met Mans-pisse / en met Ceer besmeeren

Voor verborgen sieckte der Koeyen.

Neemt Laurier-bladen , Seven-boom , Wijnruyt , Wijngaerts-bladen van elcks een handt vol / Knotloock , Parey , Wieroock van elcks een loot / koockt dit in Wijn / en geeft het te dinccken.

Voor

Voor de gebreken van de Schapen.

Voor de Hoest van de Schapen.

Geeft haer te eeten Veldt-cypress en Agrimonie, een goet deel / dese kruiden zijn mede goet voor den wipige Paerden.

Voor de schurfttheyt der Schapen.

Neemt Moer van Olie / van Wijn / afziedsel van Lupinen, van elck so veel genoegh is / menght dit / en bestryckt het hier mede. Hier toe dient oock het Water in helle Boecke-boomen gebonden / 't welck mede de schurfttheyt van andere Beeften / als Paerden en Ossen / seer wel geneest.

Voor de Pest der Schapen.

Neemt in de Lente Salie en Malrove, drückt het sap daer uyt / en geeft hier van de Schapen / 14 dagen achter een / een goede dronck / en sy sullen het volgende jaer van veel siekten en sterfte bebydt zijn.

Voor uyt-teerende, en seer magere Schapen.

Hier tegen geeft haer te eeten de vruchten of zaden van Colutea, of Lombaertse Linfen, waer door sy vet en wel-groeyent worden.

Een ander.

Neemt een handt vol Amandelen / stoot die met Wijn / en maecht hier van een Melckje / en geeft dit de Schapen in; hier tegen is oock van nooden dat men haer in de Doren sijdt.

Voor Schapen die vergiftigh Kruidt gegeten hebben.

De sien-teecken en hier van zijn / dat haer de Bupck seer schielijck komt te zweken / datse niet willen eeten / en dickwils neerbullen : hier tegen sal men haer de aderen in de bovenste Lip openen / en haer Theriakel, met menschen-pis vermenght / in-geven.

Voor de gebreken van de Verckens.

Voor Klieren en Krop-sweeren der Verckens.

Geeft haer te eeten het Kruidt van Veldt-violen ofte Penseen.

Voor de Pest onder de Verckens.

De Swijn-herders van Duyts-landt geven hier tegen het Kruidt van Gentiana, kleyn gekapt / en onder haer boedsel gemenght.

Voor ongaeftheyt of gortigheyd der Verckens.

Hier tegen is seer dienstigh het Kruidt Alfs-rancken, haer te eeten gegeven. Men seyt oock dat de Verckens / die uyt een Trogh van Essen-Hout gemaect / eeten / noyt ongantich of gortigh worden.

Voor onbekende siekte der Verckens.

Dat de Verckens ongesont zijn / werdt aldus onderbonden : Men treckt uyt de Neck eenige hapren / indien de selve supver zijn / is een teeken van gesondtheyd / maer indien sy bloedigh of met etterachtige materie besmet zijn / is een teken van ongesondheyt. Als dan salmen haer het eeten en drincken een dagh en nacht onthouden / en daer na Water / waer in gestoote wortelen van wilde Comcommers, 24 uren geweect hebben / te drincken geven / en hier door sullen sy veel vuyghheidt quijt worden. Sommige gebruycken hier tegen de wortelen van Affodillen, onder haer spijs gemenght.

Voor de gebreken van de Geyten.

Om de Geyten en alle viervoetige Gedier-
ten lichtelijck haer Jongen te doen
werpen.

Neeemt gestooten zaedt van Sefeli
van Marfilien, en gheeft het haer
met warm Bier of Water te drincken.

Om te maken dat de Geyten veel
Melck geven.

De Bladeren van Klim-op, ofte van
Vijf-vinger-kruydt, van Geuten veel ge-
geten / doet de selve seer veel Melck ge-
ven.

Voor de gebreken van de Hoenders.

Voor Snotterigheyt en de Pip.

De Hoenders verkrijgen dit meest /
wanneer sy onsupber Water drincken /
daerom sal men letten / dat
sy van schoon en klaer Water voorszien zijn ;
hier tegen sal men de Hoenders Loock in
geven. / 't welck haer een bequame remedie
is.

Een ander.

Steeckt haer een Beer door de Neus ga-
ten / en licht het harde en witte Del van
haer Tongh behendelijck af / en geeft haer
alle dagen een weynigh Boter / met Peper
vermengt / in.

Een ander.

Neemt Orego, of de binnenste schoofte
van de Effen-boom / weecht dit in water /
en laet haer hier van gedurigh drincken.

Een ander.

Neemt Seven-boom, Orego, en Hy-
loop, legt dit op een koole vuurs / en
houdt het Hoofst van de Henne over dese
roock / en wijft de beck en neushaten met
Knoffloock.

Voor de Buyckloop der Hoenders.

Neemt Garsten-meel, gesmolten Was en

Wijn, vermengt dit te samen als Deegh
en geeft een brock of twee vooz ander koo-
ren / hier van te ecten ; ondertusschen sal
men haer af-ziedsel van Quee-peeren drincken
laten.

Om de Luysen van de Hoenders te
verdrijven.

Hier door worden de Hoenders seer ma-
ger / en gaen geduuregh quijnen / hier te-
gen sal men haer in geven gestooten Co-
mijn, en Staphisagrien-zaedt met Boter
vermengt / en haer diekwils wasschen met
Water en Wijn / waer in Lupinen gesoden
zijn.

Een seer expert Recept voor alderhande in-
wendige gebreken der Beesten, soo wel
Paerden als Ossen en Koeien.

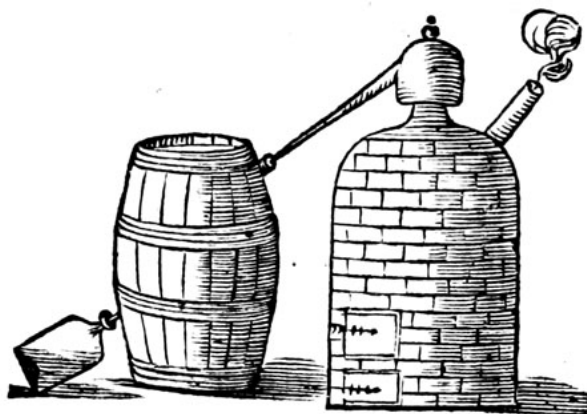
Neemt Roomsche Alfem, Quendel, of
wilde Thijm, Betonie, Centauria, Verc-
kens-venckel, Gentiana, Bakelaer, Hol-
wortel, van elcks twee loot / Myrrhen,
Wierroock, van elcks een loot / witte Peper
een half loot / stoot dit tot een fijn poepet /
en vermengt het met twee pont gesmolten
Honingh, en geeft hier van twee loot op een
reps in.

De DISTILLEER-KONST.

Onderwijfende hoe men uyt Kruyden, Bloemen, en Zaden, Wateren en Olie fal distilleeren.

O Het oprecht gebuyck van de Kruyden/ Bloemen/ en Zaden / die men in sijn Hof onderhoudt en aen-queect/ te genieten / kan men der so ver kracht door Konst merckelick verbeteren / en uyt de selve krachtige Wateren en Olie trecken of distilleren; het weleke wel op verscheide / en beelderhande manieren / en door beelerpe instrumenten geschiedt / doch sullen hier maer twee van de voornaemste / en gemackelijckste maniere / beschrijven; (als zijnde het andere / het werck der Chymitten) welcke op onse manieren alleenlijck geschieden door twee instrumenten / als een kopere ketel en een kloek / ende ghelijck een goet gereedtschap / na men seght / de helst van den arbeidt is. Soo sal ick tot nader kennisse der onkundige alhier / neffens de afteekeninge van een Distilleer-fornuys / oock beschrijven hoe / ende op wat manier / het selve moet gheboutwt / of gemetselt worden.

Afteekeninge van een Distilleer-fornuys met sijn Koel-vat, en andere toe-behooren.

Het Distilleer-fornuys in sijn geheel gemetselt van slechte Gouwse steen / alsoo die best tegen 't branden magh: Waer in een kopere ketel op die selve wijze ghemaect / als de Brandewijn-branders gebuycken tot haren Bran-

derpe / gemetselt staet / waer op een Helm gepast wordt / beertijds van koper / doch seer qualijck / alsoo de opwasemende dampen daer in vergaderende / indien sy eenige suerighejdt of scherpijghed by haer hebben / lichtelijck een quaden smaect / ja

ja zelfs feijnigheydt daer uyt komen na haer te trecken / weshalven de selve Helm of geheel dicht vertint / of geheel van tin moet gemaectt worden / welck laetste het alderbeplichste is ; van de twee Deurtjes is het bovenste een Stoockgat / waer mede een yfere Kooster moet gelijk gelepdt worden om vuur op te stoocken. Het onderste is een lucht en Afchgaetje / den beek van den Helm komt over-een met de Slangh / de welcken in een Koel-vat moet staen / het welck met koud water moet op-gebult worden / om de dampen / uyt de Helm in de Slangh / (die om de selve reden als vooren van de Helm is geseght / van tin moet wesen) te verhoelen / op dat het niet heet soude mogen komen in den Ontfanger / ende als dan bederven: Dit Fornuys dan op dese wijze gebouwt zijnde / komen wy tot de Distillatie / waer in twee dingen voornaemlijk staen aen te merken : als voozerst / hoe veel Waters om te distilleeren / op de Krupden moet gegoten worden ; en ten tweeden / hoe veel Waters van yeder pondt Krupdt magh af-getrocken worden / waer in de koude en vol-sappige Krupden van de drooge en heete verschillen : Want de koude natte Krupden hebben om de veelheydt haers saps minder Waters van nooden als de heete en drooge ; by Exempel :

Giet op 12 pont Cichoreye , kleyn gehackt / en geliapt zijnde / 16 pondt Waters / te samen in de ketel gedaen hebbende / distilleert het met matelijck vuur / de Helm op de ketel geset zijnde / ende deszelfs Juncture ofte voegen met Roggen-deegh nauw toe-gestreecken hebbende / treckt daer af acht / of ten hooghsten tien pondt Waters / op welke wijze alle koude ende vochtige Krupden moeten gedistilleert worden / als

Bornagie.
Boon-bloeyfel.
Buglossie.

Carde Benedict.
Duyve-kervel.
Endivie.

Latouwe.
Lelien.
Nacht-schade.

Scabiose.
Suring en meer andere.

Doch tot de gene die heeter en drooger van nature zijn / als volgen /

Averuyt.
By-voet.
Confilie de Greyn.
Hyfoop.
Kruysmunt.
Lavas.

Lavendel-bloemen.
Moeder-kruydt.
Majoleyn.
Poleye.
Roosmarijn.
Salie, &c.

Magh men wat meer water nemen / en af-trecken / als by Exempel : Tot 12 pondt Averuyt, 18 pondt water / daer af treckende 14 pondt waters. Sommige en zijn soo naeutkeurigh in 't afwegen van de Krupden en van 't water niet: Maer sy verdeelen alken haer Distilleer-ketel in vier gelijcke deelen / waer van sy een deel met de Krupden / en twee deelen met water op-bullen / de distillatie continuerende / soo lange de krachten door de reuck of smaect vermerckt werden / en de Krupden geen perijckel van aen-branden onderwoyen zijn. Maer op dat de krachten van de vooz-verhaelde Krupden door de distillatie te beter uyt-getrocken worden / moet men in acht nemen / dat de versche en vol-sappige Krupden kleyn gestooren / en met haer eppen sap in plaets van water overgoten zijnde / in een koude plaetse tot datse eenige suurte of gorigheyt verheugen hebben / gestelt moeten werden : maer over de drooge / en die heeter van naturen zijn / werdt water ver-epscht / daer bydoende een weynigh giff van bier / op datse te eerder gooz werden / en fermenteeren of giften mochten. En op dese wijze daer na in de Distilleer-ketel gedaen / werdt uyt de selve de fijnste deelen of geesten / en de voornaemste krachten getrocken en vergadert. Dit vooz soo veel aengaet de distillatie in 't generael ; doch zijn noch eenige bysondere manieren om sommige Krupden te distilleeren.

Ma-

Maniere om Water uyt Aert-besien te maken.

Neemt 4 pont Aert-besien, deselve wat gekneust hebbende / giet daer op 4 pinten Wijn / t'samen een dagh of twee ge-weeckt hebbende / doetse in de Ketel / en distilleertse sachtjens / op dat de vrucht niet aen en brandt / ende u Water daer dooz een brandige smaech krijght / wacht u oock van al te veel af te trecken / alsoo te veel bochtighets verblagen zijnde / utwe vrucht in groot gevaer seude staen van aen te branden.

Op dese wijze worden gemaect de wateren van
Lelien van Dal.
Kaneel.
Hondts-draf, &c.

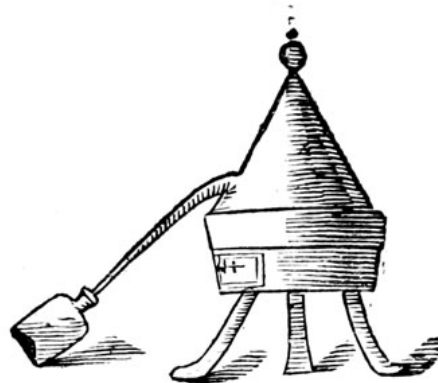
Maniere om gemeen Roose-water te maken.

Neemt 1000 Probency-roosen / de welke ghy de bladers van hare knoppen afgedaen hebbende / sult in de Ketel smijten / daer op gietende 12 mengelen waters / distilleert het selve soo langh ghy bevindt het water noch reuck te hebben. Doch hier moet insonderheyt op het vuur gepast worden / alsoo de Roosen te heet ghestoockt wordende / seer licht opbliegen / en den Helm van de Ketel smijten.

Nota. Wanneer dit Roose-water eerst nieuw of versch gedistilleert is / heeft het niet als een sunsche lucht ober sich: Doch een maent of twee gelegen hebbende / verliest den selven / en krijght als dan een seer liefelijcken en aengenaemen reuck.

Maniere om Roose-water te maken sonder toe-doen van water, ja oock om Roose-koecken te maken.

Neemt een tinnen Klock / waer van ghy de figuur hier sien meught. Als zijnde

het bovenste een tinne Klock / het middelste een looden Bach / het onderste een kopere Fornuys waer in het vuur gestoockt wordt.

Neemt dan versch gepluckte Probency-roosen / en vult den looden Bach met desselfs af-gepluckte bladers / die op 't zant in 't fornuyse staet / daer op settende den tinnen Klock / en onder den Bach des Klocks een ledigen Flesch / op dat het water daer in druypt. Maect dan een kleyn vuur van Houte-koolen in het Fornuysje / wel lettende dat het vuur niet te sterck en zy / want het water anders brandigh soude smaken / ende de Koecken zwart verbranden / ende ghy vergeefsche arbeidt gedaen hebben: wanneer nu alle de bochtigheden uyt de Roosen is / 't welk ghy sien kunt met de Klock eens op te lichten / soo neemt de Roosen daer uyt / die ghy in een Koeck gebacken sult vinden.

Op dese maniere kunt ghy uyt alle bochtige Krupden / en Bloemen / Wateren distilleeren / sonder enige bochtighede daer by te doen. Wanneer maer de Krupden kleyn gescheeft of gestampt zijnde / in dese loode Bach worden gedaen / en op de vooz-verhaelde wijze gedistilleert.

Maniere om Roosen een heel Jaer te bewaren om te distilleeren.

Neemt versche en gabe Roosen / pluckt de bladeren van haer knoppen / en stroyt een weynigh Zout op den bodem van een aerde verglaesde Pot / daer dan op stropende een laegh van die versche afgeplucte Roosen-bladeren / en soo voort / laegh om laegh / Zout en Roosen / boven op weder wel voort-siende met genoeghsaem Zout / en ghy sult het gantsche jaer Roosen kunnen hebben tot de distillatie.

Tweede maniere.

Wanneer den hoop der Roose-bladen te grooten beslagh maecten / soo kunt ghy de selve wat stampen in een Moztier of met een Hack-mes heel kleyen hacken / en voort daer mede leven / als nu in de eerste maniere is geseght.

De weyl wy in 't begin mede hebben geseght van het distilleeren upt Zaden / soo sullen wy kortelijck gaen verhandelen / hoe en op wat maniere / de Olien upt Zaden / en andere vruchten / kunnen getrocken of gemaect worden.

Om Olie van Venckel te maken.

Neemt Venckel-zaedt, dat niet te versch noch te oudt is / 't welck ghy in een Vissel heel fijn sult stooten / giet dan daer soo veel water / op dat het daer in rupen som mach zwemmen / en doet het in de kopere Ketel / hier vooren beschreven. Eerst sacht / ende daer na by heet vuur gevende / en ghy sult seer schoone Olie bekomen / drijvende op het water / den welcken ghy dooz een glazen trechter moet van het water scheyden / ende tot het gebuyck bewaren.

NB. Dit water dat in de distillatie van

de Olie ober-komt / kan bequamelijck vooz het water / dat men upt de krupden distilleert / gebuyck worden / ja is oock veel krachtiger.

Op dese wijze worden gemaect dese navolgende Olien, als van

Anijs.	Dil.
Comijn.	Genever, &c.

Als mede van

Alst.	Kruysmunt.
Confelie.	Majoraen.
Poleye.	Seven-boom.
Roosmarijn.	Wijnruyt, &c.
Salie.	

Oock moet gelet worden / dat van dese laetste / in plaets van zaedt / dzooge krupden mochten genomen worden / ende voort gehandelt / als van de Olien upt Zaden is geseght. Van dese navolgende moet men om Olie te distillieren / de versche schillen nemen / als zijn

Citroen.
Orangie-appels en Limoenen.

Oock kunnen van dese voozverhaelde Zaden en krupden met Brandewijn gdistilleert worden / als

Anijs.	Alst.
Comijn.	Genever.

Als oock

Citroen-schellen, en meer andere.

Welcke Brandewijn-wateren / om de delicate smaect / mogen soet gemaect werden / daer by doende twee oncen Candysproop tot pder pint / en sal goet bebenden werden.